

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 28. марта 2016. године, одређена је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **мр Саше Савића**, под насловом „**Правни аспекти рока за извођење радова код уговора о грађењу са посебним освртом на правила FIDIC**“, у саставу: проф. др Мирко Васиљевић, проф. др Небојша Јовановић и др Радован Вукадиновић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу.

Пошто је пажљиво прегледала докторску дисертацију, Комисија има задовољство да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

Основни подаци о кандидату

Мр Саша Савић је рођен 1971. године у Београду. Основну и средњу школу завршио је са одличним успехом. Ожењен је и отац је двоје деце.

Правни факултет Универзитета у Београду је уписао 1993. године као редован студент. Дипломирао је у фебруару 1998. године са просечном оценом 9,74 на Привредноправном смеру. Током студија је добио више награда за постигнуте резултате. Стипендиста је НИС-Југопетрол почев од 1994. године до дипломирања.

Последипломске студије на Међународнопривредном смеру на Правном факултету Универзитета у Београду је уписао 1998. године. Методологију правних и друштвених наука је положио 1999. године са оценом 10, а исте године је успешно урадио и одбранио семинарски рад *Признање и извршење страних судских одлука донетих у стечајном поступку и поступку принудног поравнања*. Усмени магистарски испит је положио 2001. године. Магистарску тезу *Оснивачки капитал акционарског друштва* је одбранио 2003. године.

Правосудни испит је положио 2004. године, а у првом испитном року, јуна 2012. године, и јавнобележнички испит.

Пословну каријеру је започео као правни референт у компанији НИС-Југопетрол 1998. године. Током радног односа у овој компанији, радио је као референт, специјалиста, а затим и као шеф одсека, а потом и одељења, на правним пословима заступања, израде уговора, укњижбе и промета непокретности, правног статуса предузећа, израде интерних аката и јавних набавки. Показавши одличне резултате рада, 2005. године је распоређен на позицију директора Сектора за заступање, уговоре и имовину НИС-Југопетрол.

Од 2006. год. је у радном односу у компанији *Rudnap Group* на пословима директора Сектора за правне послове, у оквиру којих обавља правне послове везане за: правни статус компаније и њених повезаних привредних друштава, израду и верификацију уговора, закључење и повлачење кредита и других финансијских производа од пословних банака, упис и располагање непокретностима, стицање, пренос и залагање хартија од вредности и удела привредних друштава, заступање у судским и другим поступцима, радноправне односе, израду интерних аката и др.

Председник је скупштине акционара *Rudnap Group* од 2004. године, Геоинжењериг од 2007. године, Минел Котлоградња од 2006. године и Енергософт од 2010. године у више сазива. Члан је Извршног одбора *Rudnap Group* од 2010. године. Учествовао је као правник на страни купца државног и друштвеног капитала у спроведеним приватизацијама следећих субјеката: Руднап, Минел Котлоградња, Геоинжењеринг и Енергософт, као и у аквизицији некретнина на локацији: Лука Дунав Панчево, Бродоградилште Нови Сад, Крунска Београд, Уровци Обреновац, Рума/Ириг, *Bigova Bay Kotor* и Уралска Београд. Члан је тима за реализацију извођења грађевинских радова на изградњи: Хладњаче за складиштење воћа Руднап Аграр у Руми, нафтног терминала *Porto Romano* у истоименој луци у Албанији, резиденцијалног објекта на локацији Крунска у Београду и резиденцијалног објекта на планини Златибор.

Саша Савић је објавио у часопису *Право и привреда* – и усмено презентовао на Конгресу правника у привреди Србије, следеће реферате:

- О међусобном односу акционарског капитала и приватизације посматрано са аспекта Закона о предузећима, *Право и привреда*, број 5-8/2004,
- О врстама улога у друштво са ограниченом одговорношћу у светлу Закона о привредним друштвима, *Право и привреда*, број 5-8/2005,
- О међусобном односу Закона о приватизацији и привредног друштва чији је оснивач држава или јавно предузеће, *Право и привреда*, број 5-8/2006,
- О упису у регистар непокретности и у регистар привредних субјеката уношења неновчаног улога – непокретности, у друштво са ограниченом одговорношћу, *Право и привреда*, број 5-/2007,
- Правни режим вишкова радова код уговора о грађењу, *Право и привреда*, број 5-8/2011,
- Правни режим неподвижених радова код Уговора о грађењу, *Право и привреда*, број 7-9/2012,
- Правна дејства споразума о уговорној казни, *Право и привреда*, број 7-9/2013,
- Услови за обављање делатности посредовања у промету непокретности у контексту новог закона, *Право и привреда*, број 5-8/2014.

б) *Основни подаци о дисертацији*

Докторска дисертација мр Саше Савића под насловом „**Правни аспекти рока за извођење радова код уговора о грађењу са посебним освртом на правила FIDIC**“ одобрена је 28. јуна 2013. године, а за ментора је одређен проф.

др Мирко Васиљевић. Кандидат је предао текст који обухвата: увод, 5 поглавља и закључак, и има 240 страница проредом 1.5, фонт *Times New Roman*, без садржаја (6 страница), резимеа (9 страница), литературе (19 страница), биографије (2 стране) и изјава (4 стране). Дисертација је израђена на основу проучавања грађе која обухвата домаће и стране радове, значајан број домаћих и страних закона, других прописа и докумената, публикација међународних грађевинско-инжењерских институција, као и ограниченог броја страних судских одлука.

II Предмет и циљ дисертације

Предмет ове докторске дисертације обухвата два нивоа правне расправе.

Прво, реч је о правној расправи рока за извођење радова код уговора о грађењу. Рок за извођење радова код уговора о грађењу се одређује као одређено време за које се везује извршење обавезе изградње грађевине или извођење грађевинских радова на одређеном објекту или земљишту. Извршење престација, које чине обавезу изградње грађевине или извођења грађевинских радова, везује се за одређени рок. Управо, укупност тих престација, чије се извршење везује за одређени временски интервал, чине тему докторске дисертације. Наводи се да предметни рок јесте интегрални састојак уговора о грађењу, самосталан и независтан од других рокова који постоје код овог уговора. Правна расправа наведеног рока јесте примаран аспект предмета ове дисертације.

Друго, у питању је правна расправа рокова који су директно или индиректно у вези са роком за извођење радова код уговора о грађењу. Аутор наводи да је ове рокове потребно разликовати од рока за извођење радова код уговора о грађењу. Правни режим ових рокова се разликује од правног режима рока за извођење грађевинских радова (нпр. рок за почетак радова, рок за увођење извођача у посао, рок за предају динамичког плана радова, рокови из динамичког плана за поједине фазе, рок за убрзање радова, период за који се продужава рок за извођење радова, рок за примопредају, рок за обрачун уговорне казне и др.). Правна расправа ових рокова чини секундарни аспект предмета ове дисертације. Једном речју, жижа дисертације јесте правна расправа тзв. *одложних рокова за извршење чинидби* које чине или су повезане са обавезом извођења радова код уговора о грађењу.

Основ расправе чини правни режим уговора о грађењу прописан домаћим правом. У првом реду, то су одредбе приватног права, док је регулатива предвиђена правним прописима јавног права разматрана у оној мери колико је то нужно за целовито сагледавање предмета рада. Поред домаћих извора права, обухваћени су и одређени услови уговора о грађењу међународног карактера донети од стране Међународне федерације консалтинг инжењера (*FIDIC*), као и упоредноправна регулатива уговора о грађењу.

У најширем смислу речи, аутор основ дисертације налази у грађевинарству као сврсисходној људској делатности, која посматрано са историјског аспекта припада једној од старијих људских делатности. Наводи се, да развој грађевинарства иде упоредо са развојем људске цивилизације. У првобитној заједници, предузимани су радови на изградњи склоништа, а са настанком првих

насеља у долинама великих река – Еуфрата, Тигриса, Нила итд., посебну пажњу завређују јавни радови које организује држава на изградњи иригационих система. Индустијска револуција доводи до убрзаног развоја грађевинарства, док након Другог светског рата грађевинарство добија друштвену улогу обнове ратом порушених грађевина. Нагли развој привреде у двадесетом веку ствара велике метрополе и мегалополисе са великим бројем фабрика, стамбених и пословних зграда са развијеном инфраструктуром. Одређује се да грађевинарство има дугу традицију и у нашој земљи. До 1990. наше грађевинске фирме су заузиле значајно место у светским размерама. Од 2000. присутна је тенденција предузимања активности у циљу враћања на светско тржиште и у овој делатности. У савременом добу, грађевинарство је важан сегмент свеукупног друштвеног живота. Из тог разлога аутор налази да је грађевинарство један од покретача развоја привреде, као и да поремећаји у овој делатности у садејству са другим појавама могу довести до дестабилизације привредних токова – криза хипотекарних кредита је озбиљно уздрмала финансијско тржиште. Основна одлика грађевинарства јесте извођење грађевинских радова и изградња грађевине. То је *diferencia specifica* која грађевинарство раздваја од других друштвених појава.

Посматрајући са аспекта правног поретка, аутор у дисертацији опредељује да је грађевинарство предмет правног уређења. Наводи се да постоје врло стари прописи који регулишу грађевинску делатност; тако је, примера ради, Хамурабијевим закоником била прописана одговорност извођача за случај да се сруши кућа коју је он изградио. Због свог значаја, односи који настају у вези и поводом грађевинарства, постају предмет правне регулативе. Држава се све више меша у те односе доносећи правна правила. Те правне норме припадају различитим гранама права, али је свима заједничко да уређују исту друштвену појаву. У том контексту, у дисертацији се одређује да предмет анализе јесу правне норме које припадају породици приватног права - Привредног и Грађанског права. Одредбе Управног права, Кривичног права и неких других грана права, које такође за свој предмет нормирања имају одређене аспекте грађевинарства, бивају разматране у мери колико је то нужно за целовито и правилно сагледавање правног режима извођења грађевинских радова.

Аутор налази да, уговор о грађењу на целовит и свеобухватан начин уређује односе између наручиоца и извођача, те додаје, да је реч само о једној групи односа, а не о свим који настају поводом извођења грађевинских радова. Исте квалификује као облигационо-правне односе. Рок за извођење грађевинских радова одређује као значајну категорију уговора о грађењу, имајући у виду да је правно релевантно радове извести у предвиђеном року. То је и основа за нормирање и других права, обавеза и одговорности између уговорних страна. Из тог разлога, предмет ове дисертације чини расправа рока за извођење радова у свим аспектима у којима се појављује.

Постоји више разлога, циљева који се могу навести у прилог избора предмета ове докторске дисертације. Посматрано са одређеног аспекта, ти разлози могу бити теоријски и практични, правни и ванправни, а могу имати ужи или шири

значај у зависности од угла посматрања. У дисертацији су, између осталог, опредељени следећи разлози:

Прво, докторска дисертација даје одређени доприноси бољој примени уговора о грађењу у пракси. Тако, уговор о грађењу, као институт Привредног и Облигационог права, служи за уређење имовинско-правних односа који се успостављају измеђи инвеститора и извођача, а приликом извођења грађевинских радова. Наведени имовинско-правни односи су сложени, веће вредности и дуготрајни, са једне стране, и по правилу резултат стицаја разноврсних фактора и утицаја – стања на тржишту некретнина, извора финансирања, величине објекта и др., са друге стране. Предметно посматрано, ова дисертација се бави анализом једног сегмента уговора о грађењу: рока за извођење радова. Кроз предметну анализу сагледавају се добре и лоше стране поједних решења, што ће омогућити пословној пракси сагледавање и опредељење за одређена решења приликом заснивања односа и извршења обавеза из уговора о грађењу.

Друго, анализом правног режима рока за извођење радова, код уговора о грађењу, доприноси се сагледавању правног положаја извођача. Централна категорија уговора о грађењу је правни положај извођача. Основна, примарна и безусловна обавеза извођача је да изведе грађевинске радове на стручан и беспрекоран начин. Поред овог, битно је да се грађевина сагради, односно, да се радови изведу и у прописаном року. Ова дисертација ће омогућити извођачу да сагледа дужности свог правног положаја у контексту рока за њихово извршење, те стипулисање уговорних одредби и контролу њиховог извршења на примеренији начин. Исто, таква могућност се пружа и наручиоцу, који сагледавањем дужности извођача кроз предвиђено време за њихово извршење, на адекватни начин може да заштити своја права и интересе.

Треће, приказ одређених решења међународног карактера, као и решења присутних у релевантним системима других држава, може служити као смерница за сагледавање оних питања која нису уређена домаћим правом и питања која су другачије нормирана у односу на домаће право. Наиме, постоје два процеса који се одвијају паралелно. Први се односи на то, да национална законодавства, због посебног привредног значаја и заштите општег интереса, нормирају односе поводом грађења на подручју своје земље. Једна група тих односа је уређена привредно-правним и грађанско-правним нормама, а друга нормама јавног карактера. Норме привредног и грађанског права су претежно диспозитивног карактера и, у начелу, не нормирају све односе који се успостављају поводом грађења. То је допринело формирању тзв. норми аутономног права, доношењем националних услова о грађењу који у развијеним правним системима заузимају значајно место у свакодневной примени. У нашој земљи, уговор о грађењу је нормиран Законом о облигационим односима, чије су норме претежно диспозитивног карактера и које не уређују све односе који се успостављају приликом извођења грађевинских радова. Поред Закона, ту су и Посебне узансе о грађењу, чији основ примене јесте воља уговорних страна. Други процес се односи на то, да на национална законодавства значајно утичу глобализацијски и интеграцијски процеси, увођење нових модела финансирања, нови захтеви тржишта, увећање сложености пројеката и др. Због оваквог утицаја, држава,

приликом извођења значајних грађевинских подухвата који се финансирају путем мултилатералних финансијских институција, одступа од примене поједних националних прописа, као што су: одредбе о јавним набавкама и пореским прописима. Истовремено, код оваквих пројеката захтева се и примена услова грађења међународног карактера. Поред овога, страни инвеститори приликом реализације своје активности у Републици Србији, у односима са домаћим извођачима, намећу услове међународног карактера или националне услове развијених правних система. Из тог разлога, у изради докторске дисертације, посебна пажња је посвећена условима уговора Међународне федерације консалтинг инжењера (*UU FIDIC*), као типичних услова међународног карактера. Разлога за ово има неколико. Прво, предметни услови уговора су врло распрострањени на међународном плану, посебно ако су уговорне стране из различитих држава. Друго, приликом састављања ових услова настојало се да се постигне правична расподела интереса, што их чини прихватљивим за све учеснике у подухвату. Треће, наведени услови су резултат дужег развоја започетог 50-их година прошлог века. Током тог периода дошло је до одређеног уједначавања начела енглеског правног режима са начелима европско-континенталног правног режима у материји уговора о грађењу. Наиме, предметни услови уговора су израђени по узору на британске Опште услове, познате под називом *ICE Conditions of Contract*, чија су се одређена решења временом прилагодила европско-континенталном праву. Четврто, *UU FIDIC* садрже многобројна решења за поједина питања која се постављају код уговора о грађењу, а за који национални прописи о грађењу не садрже одговоре, те могу послужити као путокази за њихово решавање. Пето, одређене мултилатералне развојне банке приликом финансирања инвестиционих пројеката инсистирају на примени *UU FIDIC*. Тако се 2005. године појавило МДБ хармонизовано издање Црвене књиге за примену у пројектима које оне финансирају. *UU FIDIC* обухватају више различитих текстова - Услови уговора о грађењу за грађевинске и инжењерске радове по пројекту наручиоца из 1999. године, Услови уговора о опремању и пројектовању-изградњи за електротехничке и машинске радове и грађевинске и техничке радове по пројекту извођача из 1999. године, Услови уговора о пројектовању, изградњи и експлоатацији из 2008. године, Услови уговора за пројекте кључ у руке из 1999. године, Кратка форма уговора из 1999. године, Услова уговора о грађењу за грађевинске и инжењерске радове по пројекту наручиоца из 2005. године и др. У изради ове докторске дисертације акценат је стављен на Услове уговора о грађењу за грађевинске и инжењерске радове по пројекту наручиоца из 1999. године. Реч је о тзв. Црвеној књизи. Разлог овог опредељења огледа се у следећем. Прво, Црвена књига је намењена ситуацијама када пројектно-техничку документацију израђује наручилац, а не извођач. Друго, Црвена књига предвиђа обрачун цена радова по принципу јединичних цена и стварно изведених радова. Треће, Црвена књига је, можемо рећи, полазиште у изради других текстова *UU FIDIC*, наравно уз постојање одређених одступања. Четврто, норме домаћег права у нормирању уговора о грађењу полазе од тога да пројектно-техничку документацију израђује наручилац, па тек на основу тог правила предвиђају и изузетке. Поред тога, пажња је посвећена и одређеним решењима енглеског права. Као што је већ изнето, утицај

енглеског права је значајан на *UU FIDIC*. То даље значи, да енглеско право претендује да буде примењено приликом тумачења *UU FIDIC*. Надаље, енглеско право се може користити и у случајевима који се појављују у Канади, Аустралији и другим земљама под његовим утицајем. И наравно, чест је и случај ангажовања саветодавних инжењера који долазе из земаља енглеског правног окружења, те комисије и арбитражна већа која буду надлежна за решавање одређених спорних питања користиће се упориштима из овог права.

Четврто, као и свака дисертација и ова је утемељена на постојећим сазнањима из теорије и праксе, која су коришћена приликом њене израде, а у оквиру дефинисаног предмета истраживања. Та сазнања су на одређени начин систематизована и доведена у међусобну везу. Критичким освртом, приказане су и добре и лоше стране одређених постојећих решења. На тај начин ова докторска дисертација даје одређени допринос у развоју теорије и праксе, а у делу који се односи на уговор о грађењу.

Пето, изабрани предмет ове докторске дисертације, посматрано са ширег аспекта, јесте подинститут уговора о грађењу. Расправа подинститута, у односу на институт, је увек ужег обима, али значајно детаљнија. Управо то омогућује да се, кроз ову докторску дисертацију, дају одговори на низ специјалистичких питања која нису у довољној мери расправљена у правној теорији.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Истраживање је засновано на седам хипотеза: 1) рок за извођење радова код уговора о грађењу као период времена за који се везује извршење одређених престација; 2) рок за извођења грађевинских радова као *essentialia negotii* уговора о грађењу; 3) увођење извођача у посао као обавеза наручиоца, усмерена на обезбеђење претпоставки без чијег претходног испуњења започињање уговорених радова фактички није могуће или правно није дозвољено; 4) динамички план радова као хронолошки приказ радова са прецизирањем времена, кадрова, средстава и примењених метода; 5) промењене околности као посебан разлог за продужење рока за извођење радова код уговора о грађењу; 6) неизвршење радова у предвиђеном року код уговора о грађењу као облик повреде уговора; 7) уговорна казна као начин обезбеђења поштовања рока за извођење радова код уговора о грађењу.

Приликом израде предложене докторске дисертације коришћен је већи број различитих метода научног истраживања, и то: историјскоправни, функционални, структурални, позитивноправни, упоредноправни, мултидисциплинарни и логичке методе.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Разматрању предмета ове докторске дисертације приступило се кроз сагледавање појединих сегмената правног режима рока за извођење радова код уговора о грађењу. Сваки од тих сегмената је обрађен кроз поједину главу, унутар

које постоји један или више наслова. Докторска дисертација има шест глава, које су систематизоване у следу радњи животног догађаја.

У *првој* глави, под насловом „Увод“, изложен је предмет докторске дисертације, изнети су разлози, односно циљеви за избор предмета и дат је приказ систематике излагања.

Друга глава носи наслов „Појам, класификација, разграничење и правна природа рока за извођење радова код уговора о грађењу“.

Суштинско својство рока за извођење радова опредељује се кроз два конститутивна елемента. Прво, реч је о одређеном времену са следећим особеностима: 1) везивање извршења основне обавезе извођача за овај временски интервал. Управо, у овом временском интервалу извођач је дужан да изврши своју обавезу – сагради грађевину или изведе грађевинске радове на одређеном земљишту или објекту; 2) уговорна природа. Ово време јесте израз аутономије воље уговорних страна; 3) рачунање по правилу по календарским јединицама, и 4) интегрални елемент у одређењу доспелости обавезе извођача. Истеком овог времена обавеза извођача постаје доспела, те наручилац стиче тзв. захтев, односно могућност да од извођача захтева извршење обавезе и да тај захтев оствари принудним путем посредством суда. Друго, у питању је извршење обавезе извођења грађевинских радова коју суштински одређују: 1) сврха предузимања. Радови се изводе ради постизања одређеног грађевинског ефекта – изградња одређене грађевине или постизање каквог другог ефекта на постојећем објекту или одређеном земљишту; 2) садржина. Сви радови који су нужни и потребни за изградњу одређене грађевине или постизања каквог другог грађевинског ефекта чине садржину грађевинских радова, и 3) грађевина, настала извођењем радова, има одређену намену, део је материјалне природе смештен на одређеној локацији, и на истој постоји одређени правни режим.

Рок за извођење радова код уговора о грађењу се квалификује према: 1) начину одређења (одређен као назначење одређеног датума до кога извођач мора да изведе грађевинске радове; одређен као одсечак у времену који се рачуна од закључења уговора или неког другог почетног момента; везан за наступање одређеног догађаја) и обрачунској јединици (цивилно рачунање времена базирано на календарској јединици – дан, недеља, месец, година; астрономско рачунање времена – на минуте и сате); 2) дужини трајања (трајни као правило и тренутни као изузетак); 3) својству битног састојка (фиксни рок и нефиксни рок); 4) обихватности уговорене престације (главни рок и међурок). Сваку квалификацију прати преглед правног значаја.

За разграничење уговора о делу, односно грађењу од уговора о продаји су дати следећи критеријуми: 1) ако су уговорне стране нарочито имале у виду послеников рад, онда се уговор квалификује као уговор о делу; 2) ако наручилац обезбеђује битан део материјала за израду ствари, онда уговор има природу уговора о делу, јер се садржина обавезе извођача састоји у извршењу одређеног посла: физичког или интелектуалног рада; 3) ако земљиште обезбеђује наручилац, без обзира ко даје материјал, реч је о уговору о делу, односно грађењу; 4) ако се

наруџбина наручиоца односи на индивидуално одређену ствар, без обзира ко обезбеђује материјал и земљиште, онда се ради о уговору о грађењу, а ако се наруџбина односи на изградњу типизираниог (серијског) објекта онда је реч о продаји.

Приликом одређивања релевантне околности, у смислу одређивања правне природе расправљаног рока, од околности које претендују или могу да претендују као релевантне, узета је она која се тиче питања да ли је рок за извођење радова битан састојак уговора о грађењу? На ово питање су дати различити одговори. Када је реч о ЗОО употребљена формулација „у уговореном року“ упућује да је рок битан састојак уговора. У правној теорији не постоји јединствен став о томе да ли је рок за извођење грађевинских радова битан састојак уговора о грађењу по природи посла или не? Изражени су ставови за и против, као и компромисна решења. Судска пракса оптира ка ставу да предметни рок није битан састојак уговора по природи посла. Исто тако, и пословна пракса оптира ка том решењу, јер је такав приступ еластичнији и води очувању уговора за случај да радови не буду завршени у уговорено време. *De lege ferenda* у ЗОО је адекватно прописати да наручилац и извођач могу одредити да је уговорени рок битан састојак.

Разматрање *треће* главе, „Почетак рока за извођење радова код уговора о грађењу“, обухвата расправу две правне ситуације. Прво, реч је о почетку рока за извођење радова. Он се дефинише као одређено време за које се везује отпочињање рачунања времена за завршетак грађевинских радова или грађевине. Њега одређују следећа својства: 1) припадност року за извођење грађевинских радова. Он је његов интегрални део; 2) изостанак нужности постојања у одређеним случајевима. Постоје случајеви када се одређење завршног термина (истек рока) може одредити без почетног момента (нпр. рок за завршетак радова је 31.12. тукуће године). У овом случају, довољно је постојање пуноважне обавезе изградње грађевине са једне стране и одређење тренутка за њен завршетак са друге стране, те је извођач дужан да расположиво време искористи за извођење радова. У ствари, примениће се претпоставка, да са настанком обавезе почиње и рок да тече, без обзира што он није одређен нити одредив у закљученом уговору; и 3) могућност примене више модалитета одређења. Друго, у питању је рок за почетак грађења (по *FIDIC-у commencement date*). Он представља одређено време за које се везује извршење обавезе започињања изградње грађевине или извршења других грађевинских радова на одређеном земљишту или објекту. Овај рок одређују следећа својства: 1) независност од рока за извођење грађевинских радова. По правилу је тренутног карактера, јер се везује за прву престацију извршену од стране извођача; 2) изостанак нужности постојања. То је природни елемент, те отуда и наведена правна последица, и 3) могућност примене више модалитета одређења. Аутор закључује, да је примерено да у уговору буде одређена околност од које почиње та тече рок за извођење радова и за коју се везује почетак грађења.

Када је реч о *четвртој* глави „Ток рока за извођење радова код уговора о грађењу“ расправа обухвата појмовно одређење тока рока, динамички план радова, захтев за убрзање уговорених радова и захтев за продужење уговореног рока.

Ток рока за извођење радова код уговора о грађењу се одређује као временски интервал који стоји на располагању извођачу да изврши основну уговорну обавезу. Брижљиво поступање у времену испуњења штити извођача од захтева наручиоца.

Динамички план радова (по *FIDIC-у programme*) се дефинише као временски распоред изградње грађевине или извођења грађевинских радова. Наводи се, да рокови унутар њега нису рокови грађења, осим ако уговором није другачије одређено. По правилу динамички план се израђује и доставља истовремено са потписивањем уговора о грађењу. Насупрот томе, могућа је израда и достављање плана након закључења уговора, у ком случају је нужно одредити да ли је реч о достави на сагласност или одобрење наручиоцу. Закључује се да је пожељно да уговор предвиђа постојање овог плана, јер исти за свој основ има радове који имају тзв. критичан утицај на изградњу грађевине, што омогућава контролу са једне и успешно вођење и окончање пројекта са друге стране.

Брзина напредовања радова (по *FIDIC-у rate of progrees*), односно њихово убрзање, подразумева постојање три претпоставке. Прво, у питању је пуноважност уговора о грађењу, јер у његовом одсуству извођач нема обавезу извођења радова, нити наручилац има право да врши надгледање њиховог извођења. Друго, ради се о недоследности обавезе изградње или извођења грађевинских радова. Недоследна обавеза значи да извођач није прекорачио уговорено време за извођење радова, односно да наручилац нема тзв. захтев према њему, односно да не може принудним путем да оствари своје право на извођење радова. Треће, у питању је постојање околности која упућује на застој у извођењу радова. Реч је о околности која са извесним степеном вероватноће упућује на закључак да се радови не одвијају по очекиваној динамици. У том контексту, кашњење извођача у извођењу радова, детектовано од стране наручиоца са извесним степеном вероватноће, у присуству околности које је извођач морао да узме у обзир, дају право наручиоцу да захтева убрзање радова, у циљу окончања грађевине у уговореном року.

Право извођача да од наручиоца захтева продужење рока за извођење радова (по *FIDIC-у extension of time for completion*) обухвата следеће случајеве: 1) промене околности – природни догађаји (пожар, поплава, земљотрес, изузетно лоше време неуобичајено за годишње доба и за место где се радови изводе и сл.), непредвиђене несташнице особља или добара услед епидемије или државних мера, мере предвиђене актима надлежних органа, услови за извођење радова у земљи или води који нису предвиђени техничком документацијом; 2) неизвршавање обавеза од стране наручиоца – закашњење у увођењу извођача у посао, неотклањање недостатака у пројектно-техничкој документацији, неисплата или закашњење у исплати аванса и привремене ситуације, неиспуњавање или закашњење у испоруци опреме; 3) промене предмета - непредвиђени радови, вишкови радова преко 10% од уговорених количина. Између наведених случајева са једне стране и извршења грађевинских радова у предвиђеном року са друге стране потребно је да постоји узорно-последична веза.

У дисертацији се наводи, да су промењене околности оне које наступају после закључења уговора о грађењу, а пре истека рока за извршење преузетих обавеза, које извођач није могао да предвиди нити их је могао избећи или савладати, а које отежавају извођење уговорених радова. Догађај који претендује да се квалификује као промењена околност мора имати следећа обележија: 1) да наступи после закључења уговора о грађењу а пре истека рока за извођење грађевинских радова. Извођач радова се не може позвати на околност која је постојала у моменту закључења уговора, јер је у складу са начелом савесности и поштења био дужан да узме у обзир све околности од значаја за закључење и извршење уговора, те из тог разлога не може свој уговорни ризик да пребаци на другу уговорну страну која се поуздала у исказану намеру свог сауговорача; 2) да га извођач није могао предвиди у моменту закључења уговора; и 3) да отежава испуњење обавезе извођачу или онемогућава остваривање сврхе уговора тој страни.

Претпоставке за остваривање права на продужење рока због неизвршавања обавеза од стране наручиоца су: 1) постојање пуноважног уговора о грађењу из којег произилазе обавезе извођача и наручиоца; 2) неизвршење или неуредно извршење обавезе од стране наручиоца; 3) отежано извршење извођења радова од стране извођача; 4) узрочно-последична веза између повреде уговорне обавезе од стране наручиоца и отежаног извођења радова од стране извођача.

Код уговора о грађењу, промена предмета је могућа кроз појаву вишкова радова и непредвиђених радова. Вишкови радова представљају такве количине изведених радова које прелазе уговорене количине радова, који су неопходни за извршење уговора о грађењу, а произилазе из дозвољених одступања унутар грађевинске делатности. Непредвиђени радови представљају такве грађевинске радове који нису предвиђени уговором о грађењу, а који су узроковани ванредним и непредвиђеним догађајима, и чије је предузимање нужно ради осигурања стабилности објекта или спречавања настанка штете. Животни догађај који је по својим карактеристикама непредвидљив, ванредни, спољни и настао после закључења уговора о грађењу, претендује да буде квалификован као релевантан за одређивање непредвиђених радова. Поред наведеног потребно је још и да предметни догађај има одређено дејство на извршење грађевинских радова, као и да постоји узрочна веза између тог дејства и изазваних последица код предметних радова.

У поступку остварења права на продужење рока за извођење радова, потребно је да извођач обавести наручиоца о постојању оправданог разлога, као и да наручилац то прихвати. У противном, сматра се да постоји спор око захтева за продужење, до доношења одлуке (која је декларативне природе) од стране суда или другог меродавног органа о том питању.

Пету главу, под називом „Истек рока за извођење радова код уговора о грађењу“, опредељују два правна аспекта.

Прво, завршетак радова у уговорено време. Примопредаја (по *FIDIC*-у: *taking-over certificate* и *performance certificate*) је централна категорија овог аспекта. Она означава завршетак грађевинских радова, потврду њиховог извршења и

њихово преузимање од стране наручиоца, те стварање основа за коначно уређење односа између уговорних страна. Примопредаји претходи испуњење два услова. Прво, реч је о доспелости обавезе извођача која се односи на извођење грађевинских радова. Када обавеза изградње грађевине или извођења грађевинских радова постане доспела обавеза, наручилац има право да одмах захтева испуњење престације, док је извођач дужан да одмах, без одлагања ту престацију изврши. Друго, у питању је уредно извршење преузете обавезе од стране извођача, односно завршетак изградње. ПУГ примопредају нормирају као један акт. О извршеној примопредаји се сачињава записник који је потврда преузетих радова и потврда њихове саобразности уговору. За разлику од овога, општи услови *FIDIC* предвиђају два акта. Прво, реч је о потврди о преузимању радова (*taking-over certificate*). Смисао је потврђивање примопредаје радова, са једне стране, и почетне саобразности изведених радова уговору, са друге стране. Потврда саобразности радова уговору није дефинитивна, она је само почетак утврђивања саобразности. Друго, у питању је потврда о ваљаном извршењу посла (*performance certificate*). Ова потврда је једини документ који доказује да су радови прихваћени. Правне последице примопредаје су: 1) до примопредаје изведених радова, ризик случајне пропасти и оштећења радова, материјала и опреме сноси извођач. После примопредаје објекта, односно изведених радова, ризик случајне пропасти и оштећења сноси наручилац; 2) разграничење одговорности извођача за период до примопредаје и после примопредаје; 3) стицање права на отклањање недостатака о трошку извођача у случају њиховог детектовања током примопредаје, те њиховог неотклањања од стране дужника; 4) обрачунавање уговорне казне до примопредаје; 5) почетак рачунања рока за повраћај гаранције за добро извршење посла; 6) коначан обрачун врши се по примопредаји изведених радова; и 7) примопредаја је релевантна и за утврђивање застарелости накнаде штете у случају пријема радова са недостатком.

Друго, прекорачење рока за извођење радова. У овом случају, наручилац може да тражи извршење обавезе (по *FIDIC*-у *notice to correct*) и накнаду штете или да раскине уговор (по *FIDIC*-у *terminate the contract by employert*) и захтева накнаду штете. Околности које опредељују право наручиоца су: 1) да ли је реч о повреди знатног дела обавезе? Уговор о грађењу се не може раскинути због повреде незнатног дела обавезе. И обратно, уколико је реч о повреди знатног дела обавезе, то може довести до раскида уговора; 2) да ли је обавеза извођења радова дељива? По правилу обавеза извођења радова је недељива, јер се уговара изградња и предаја објекта као целине, те иста мора бити извршена у целости. Међутим, уколико је превиђена тзв. фазна изградња, онда је реч о дељивој обавези, чије неизвршење по правилу има блажи утицај на раскид уговора; 3) извођење радова као обавеза са трајним извршењем. У вези овога разликујемо две околности. Прва околност се везује за то да из ње очигледно произилази да извођач неће испунити преостале обавезе. У том случају наручилац ће имати право да раскине уговор о грађењу за убудуће (*pro futuro*). То ће бити случај у коме су грађевински радови извршени у одређеном степену, међутим, због потешкоћа у којима се нашао извођач због неликвидности очигледно произилази да радови у преосталом делу неће бити извршени. Тада наручилац има право да делимично раскине уговор. Тај делимични

раскид се односи на будуће обавезе које нису извршене, а очигледно је да неће ни бити извршене. За извршене обавезе уговор остаје на снази. За овај део наручилац има правни интерес. Друга околност се односи на то да без изосталих испуњења наручилац нема интереса ни за већ извршене обавезе. То ће бити случај где наручилац има интерес само за изградњу и предају уговореног објекта као целине, те делимична извршеност уговора без обзира на степен изведених радова за наручиоца не представља никакав правни интерес. Код оваквог чињеничног стања наручилац има право да уговор раскине и у погледу већ извршених обавеза (*ab initio*). У ствари, у овом случају наручилац раскида уговор у целини; 4) да ли је рок за извођење радова битан састојак? Код уговора о грађењу код којег рок није битан састојак, а извођач задоцни са испуњењем обавезе, наручилац ће имати на располагању два права. Прво право јесте да тражи извршење уговора и накнаду штете. Друго право је да раскине уговор и тражи накнаду штете. Право избора између ових права је на наручиоцу. Избор је алтернативан. Избор једног права анулира избор другог права и обратно. У варијанти раскида уговора, потребно је да се испуни и додатни услов који се односи на остављање накнадног примереног рока за извршење обавезе. У основи овог услова је идеја о очувању уговорног односа. Накнадни примерени рок за испуњење обавезе има карактер допунског рока, јер се претпоставља да је дужник отпочео са извршењем своје обавезе у првобитно постављеном року. По правилу, то ће бити случај код уговора о грађењу. Накнадни примерени рок треба да је адекватан за извршење задоцнеле обавезе. Уколико ни у накнадном примереном року не уследи испуњење обавезе наступиће последице као да је у питању фиксни рок. Код уговора о грађењу код којег је рок битан састојак, а извођач задоцни са испуњењем обавезе, наручилац ће имати на располагању две могућности. Прво, реч је о раскиду уговора *ipso iure*. Околност за коју се везује раскид уговора је неиспуњење обавезе у одређеном року. Није потребно да наручилац даје изјаву о раскиду уговора. До раскида уговора долази по самом закону. Друго, наручилац може да, уколико то жели, уговор о грађењу одржи на снази. Али у овом случају је дужан да по истеку рока, без одлагања, обавести извођача да захтева испуњење уговора. Сматраће се да је наручилац пристао да уговор одржи на снази, ако је после доласка извођача у доцњу прихватио испуњење задоцнеле обавезе. Међутим, уколико је наручилац захтевао испуњење, па га није добио у разумном року, може да изјави да раскида уговор; и 5) да ли је стипулисана клаузула о уговорној казни за случај задоцњења? У том контексту разликујемо два временска периода. Први, до одређивања повериоца за неко од овлашћења која му стоје на располагању. У предметном случају, поверилац има на располагању овлашћења из општег и посебног правног режима. Општи правни режим је основ за истицање захтева за испуњење обавезе и накнаду штете или раскид уговора и накнаду штете. Посебни правни режим омогућава наплату одређене своте новца. Избор између више могућности није ограничен споразумом о уговорној казни. Ствар је повериоца које ће овлашћење или овлашћења да изабере. Друго, од одређивања повериоца за неко од овлашћења која му стоје на располагању. Када се поверилац определи за неко од овлашћења које му стоји на располагању то има утицај на даљу судбину осталих могућности. У том контексту, ако се поверилац определили за извршење уговора и

наплату уговорне казне онда има места тумачењу да је право на раскид уговора ублажено све док уговорна казна не достигне свој максимум. Дужник се налази у доцњи за коју поверилац наплаћује одређену новчану своту по свом опредељењу. Када наплата уговорне казне достигне свој максимум избор повериоца бива испуњен. Уколико и у том тренутку обавеза дужника остане неизвршена, поверилац може да се определи за неко од преосталих овлашћења што може бити и право на раскид уговора. Уколико се поверилац определи за раскид уговора онда право на наплату уговорне казне због задоцњења неће довести до жељеног ефекта. Раскид уговора је најстрожија санкција, јер води престанку уговора. По правилу, из тог разлога, се прописују законски услови за примену овог института.

Последња, *шеста* глава носи наслов „Уговорна казна код уговора о грађењу“. У дисертацији се одређује да је примарна сврха уговорне казне код уговора о грађењу двојака. Прво, по правилу, уговорна казна служи као средство обезбеђења за случај задоцњења извођача у завршетку грађевинских радова. Друго, ако извођач задоцни са завршетком основне обавезе, наплатом уговорне казне наручилац на приступачнији начин надокнађује штету коју трпи због тога, јер није дужан да докаже висину претрпљене штете. Поред тога се наводи, да уговорна казна доприноси јачању уговорне дисциплине, а може бити искоришћена и као средство за ограничење уговорне одговорности извођача или у неку другу посебну сврху у зависности од околности случаја. Надаље, наводи се да уколико је уговорна казна предвиђена за случај задоцњења у извршењу радова онда наручилац има право да захтева истовремено и извршење обавезе и наплату уговорне казне. У овом случају наручилац је дужан да одмах по пријему закаснелог испуњења обавести извођача да задржава право на наплату уговорне казне под претњом губитка права. Примена овог облика уговорне казне у пракси је пожељна јер обезбеђује поштовање рока уз очување уговора. Када је уговорна казна предвиђена за случај неиспуњења обавезе извођења радова, наручилац као поверилац има право избора између два овлашћења (*facultas alternativa*) и то: да тражи исплату уговорне казне или да захтева извршење обавезе. Од момента извршеног избора наступа значајно правно дејство. То правно дејство се огледа у томе да извођач избором исплате уговорне казне губи право на извршење уговора. Овакво дејство, произилази из правила о концентрацији тражбине које наступа вршењем избора. Другим речима, алтернативна облигација се претвара у једноставну. Дејство наступило извршењем избора, поред дејства за убудуће, делује и ретроактивно. У ствари, има се сматрати да је облигација од настанка била једноставна, а не алтернативна. Наиме, закључењем уговора који у себи садржи клаузулу о уговорној казни настаје једноставна обавеза. Постојање уговорне казне у том моменту не значи да је обавеза алтернативна, нити да ће то постати. Јер дужник је дужан да обавезу изврши у свему како гласи, другим речима без кршења неке од преузетих обавеза. Међутим, тек уколико до тога не дође, односно уколико дужник прекрши неку од својих обавеза, остварује се одложни услов, те поверилац тражбине поред овлашћења која му припадају по општем правном режиму, добија и овлашћења која произилазе из уговорне казне као средства обезбеђења. Све до тог момента, овлашћења која произилазе из уговорне казне, поверилац нема, нити их може

вршити, јер је субјективно право у настајању. Кршењем неке обавезе, односно остварењем услова за наплату уговорне казне, облигација постаје алтернативна. Поверилац од тог момента има алтернативно овлашћење, да захтева извршење уговора или да захтева наплату уговорне казне. Када субјекат облигације, на коме је вршење избора, обавести другу страну о извршеном избору, тада тим чином долази до претварања алтернативне облигације у једноставну. С обзиром да је алтернативна облигација настала кршењем обавезе из основног посла, онда ретроактивност извршеног избора досеже до тог момента. Другим речима, кршењем обавезе, наручилац ће имати или право на извршење уговора или право да захтева исплату уговорне казне. Стипулисање уговорне казне за случај неиспуњења није уобичајен у пракси. У наставку аутор наводи, да када су у питању *UU FIDIC* из 1999. године за задоцњење извођача у завршетку радова користи се формулација *delay damages*. Реч је о праву инвеститора да захтева од извођача исплату штете уколико не заврши радове у уговореном року. Износ накнаде за штету услед кашњења предвиђа се уговором и плаћа се за сваки дан од истека релевантног рока за завршетак радова (*relevant time for completion*) до датума наведеног у потврди о примопредаји радова (*taking over certificate*). Ова надокнада штете јесте и једина одштета коју извођач дугује по основу закашњења у предаји радова, осим у случају раскида уговора од стране инвеститора пре завршетка радова. Поред исплате штете за закашњење извођач је дужан да заврши радове и изврши друге обавезе предвиђене закљученим уговором. Адекватна квалификација *delay damages* у *common law* систему је институт *liquidated damages*, а у *civil law* установа уговорне казне.

Након последње главе, дисертација садржи и *Закључак* у коме аутор изводи закључке у односу на постављене хипотезе.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација мр Саше Савића „Правни аспекти рока за извођење радова код уговора о грађењу са посебним освртом на правила FIDIC“ представља значајан допринос постојећем стању науке у домену српског трговинског права. У питању је оригиналан и самосталан рад, који пружа научни допринос у погледу бољег разумевања одложеног рока за извршење чинидбе изградње грађевине и извођења грађевинских радова на одређеном земљишту или објекту код уговора о грађењу као једног сложеног уговора у домаћој и међународној привредној пракси. С тим у вези, кандидат успешно и узорно приказује постојећу регулативну и предлаже практична решења, што омогућава бољу примену овог уговора у пракси.

Реч је о врло значајној теми, посебно кад се има у виду чињеница да је грађевинарство једна од важнијих привредних грана у Србији, да има значајне међународне аспирације, као и да дисциплина у испуњавању уговорних обавеза није својствена нашим привредним субјектима. Уговор о грађењу је иначе тема која је у разним аспектима обрађивана у нашој правној литератури, па и у докторским дисертацијама, али фокусирање посебно на проблематику рока

грађења није толико заступљено као значајан правни проблем, са бројним отвореним питањима.

Истицањем у први план правних аспеката рока грађења, установљава се на неки начин и нова пракса продубљенијег научног истраживања крајње минуциозних питања појединих правних подинститута једног ширег правног института (институт уговора о грађењу и подинститут рока грађења). На овај начин могу се изложити детаљној анализи сва специјалистичка питања тог подинститута, чиме се не може остати на површини понављања тзв. општих места једног ширег института који је као такав већ експлоатисан у научној и стручној књижевности. Имајући у виду да је уговор о грађењу правни институт који инкорпорира не само грађанскоправне аспекте већ и административноправне (управноправне), као и да су његови правни извори више у сфери аутономних извора права и са доминантнијом међународноправном димензијом него националном, те коначно чињеницу да је ово област права која „врви“ од судских и арбитражних спорова, који имају често и значајне националне финансијске реперкусије, с обзиром на то да су вредности изузетно високе, све то снажно илуструје значај предметног научног истраживања и значај очекиваних резултата.

VI Закључак

На основу наведеног, Комисија је мишљења да је докторска дисертација **мр Саше Савића** под насловом „**Правни аспекти рока за извођење радова код уговора о грађењу са посебним освртом на правила *FIDIC***“ урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело и да испуњава услове за јавну одбрану, те је стога слободна да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду упути

ПРЕДЛОГ

да прихвати позитивну оцену предметне докторске дисертације и одреди комисију за њену јавну одбрану.

Београд, 25. април 2016. године

Др Мирко Васиљевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Проф. др Небојша Јовановић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Радован Вукадиновић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу